

Retten til Arbejde.

Dr. Rudolf Singer: Das Recht auf Arbeit in geschichtlicher Darstellung. Jena, Verlag von Gustav Fischer. 1895 (84 S.) (2 M.).

Det foreliggende lille Arbejde har det Formaal at give en historisk Oversigt over Spørgsmaalet om »Retten til Arbejde«. En saadan historisk Oversigt forekom Forfatteren med Rette at kunne have sin Betydning paa en Tid, hvor saa mange Bestræbelser, der i alt Fald gaa i Retning af en »Ret til Arbejde«, søge at trænge igennem. Forfatteren har, under stadig Henvisning til Kilderne, søgt at give en rent objektiv Fremstilling af det fremdragne Spørgsmaals Historie.

Forf. fremhæver først, at det naturligtvis er en grov Misforstaaelse, naar adskillige Forfattere (særligt Marlo) have gjort gældende, at allerede Fysiokraterne udtalte sig for »Retten til Arbejde«. At Staten skulde være forpligtet til at skaffe Individerne Arbejde, er en Tanke, der maatte ligge den fysiokratiske Skoles Stifter, Quesnay, saa fjernt som vel muligt. I de berømte ofte citerede Motiver til Ediktet af 12. Marts 1776, der skulde indføre Næringsfriheden i Frankrig, taler Motivernes Forfatter, Turgot, med veltalende Ord om en Ret til at arbejde (»droit du travail«), der er noget helt andet end Socialisternes Raab om »Ret til Arbejde« (»droit au travail«). »Vi skyldte alle vore Undersaatter«

— saaledes lader Turgot Ludvig XVI tale — »vi skyldte alle vore Undersaatter at sikre dem den fulde og hele Nydelse af deres Rettigheder; vi skyldte fremfor alt denne Beskyttelse til en Klasse Mennesker, som, da de ikke have anden Ejendom end deres Arbejde og Vindskibelighed, have i saa meget højere Grad Trang og Ret til at anvende i deres fulde Omfang de eneste Hjælpekilder, som de have til at subsistere . . . Gud har, idet han gav Mennesket Fornødenheder, og idet han gjorde det nødvendigt for Mennesket at ty til Arbejdet, af Retten til at arbejde (*»droit de travailler«*) skabt hvert Menneskes Ejendom, og denne Ejendom er den første, den helligste, den mest ukrænkelige af alle. Vi betragte det som en af vore første Retfærdigheds Pligter at frigøre vore Undersaatter fra alle de Angreb, der rettes imod denne Menneskehedens uafhængelige Ret. Som en Følge heraf ville vi afskaffe disse vilkaarlige Institutioner, der ikke tillade den Fatige at leve af sit Arbejde . . .« Altsaa skulde Lavsindskrænkninger og andre Indskrænkninger i den industrielle Frihed bort. »Det, som Staten skylder ethvert af sine Medlemmer, er«, sagde Turgot et andet Sted, »Tilintetgørelsen af de Hindringer, der kunde genere dem i deres Flid eller forstyrre dem i Nydelsen af det Udbytte, der er Belønningen herfor«. Hindringerne for Arbejdets Frihed vilde Turgot have bort. Kom disse bort, vilde den abstrakte Mulighed for hver Enkelt til at arbejde være sikret. Saaledes opfattede Fysiokraterne »le droit de travailler«. Paa den konkrete Ret til hos Staten at faa Arbejde, paa den socialistiske Paastand om Statens Pligt til at skaffe Enhver et tilstrækkeligt Erhvervs-

arbejde, tænkte Fysiokraterne tilvisse ikke. Man maa et Skridt længere frem for at træffe denne »droit au travail«.

Under Revolutionen finder man flere Forsøg — baade praktiske, f. Ex. Nationalværksteder, »ateliers publics«, og theoretiske — paa at faa »Retten til Arbejde« anerkendt, men meget vidt førte de ikke. Man var under Revolutionens første Aar for optaget af de politiske Maal til at kunne skænke de økonomiske tilstrækkelig Opmærksomhed. Senere forandrede dette sig: henimod Revolutionens Slutning grebes Befolkningens store Mængde af en fuldstændig Ligegyldighed for politiske Rettigheder, en Ligegyldighed, som bl. a. muliggjorde Napoleons militære Absolutisme. Og det er heller ikke noget Tilfælde, at det er Tiden herefter, der har at opvise de store sociale Systemer, Fouriers og Saint-Simonisternes, som først skulde faa større Betydning og Udbredelse.

Fourier er den, der først har bragt »le droit au travail« frem. Ordet bruger han første Gang i sit Skrift »Théorie des quatre mouvements« (1808); Sagen selv udvikler han nærmere i sit Hovedværk »Traité de l'association domestique-agricole«. Alle politiske Former taxerede han yderst lavt; desto højere sine sociale Forslag. Som bekendt er der i disse indvævet en saadan Mængde Snurrigheder, at de blive næsten ufordøjelige for Nutiden. Hans og de følgende Socialisters, Saint-Simonisternes, Proudhons og Louis Blancs Behandling af Spørgsmaalet ville vi ikke her dvæle ved. Vi nævne blot, at Proudhon var en heftig Opponent imod den nævnte saakaldte »Ret«. Medens vi ikke her referere Dr. Singers Redegørelse for disse

franske Theoretikers Standpunkt, ville vi kortelig omtale Februar-Revolutionens praktiske Forsøg med »Nationalværksteder«.

»D. 25. Februar om Morgenen, da vi (den provisoriske Regerings Medlemmer) vare beskæftigede med at forhandle om Mairiernes Organisation«, saaledes fortæller Louis Blanc i sin »Histoire de la Révolution de 1848« — »hørtes der pludselig en forfærdelig Larm udenfor Raadhuset. Bragende fløj Døren til Forsamlingssalen op, og foran os stod en Mand, der lignede et Spøgelse. Hans Aasyn, skønt vildt, var ædelt, udtrykfuldt og smukt, men ganske blegt. De blaa Øjne, som han ubevægelig holdt fæstede paa os, skød Lyn. I Haanden holdt han et Gevær. Hvem havde sendt ham? Hvad vilde han? Han erklærede at være afsendt af Folket, pegede med en bydende Mine paa Pladsen foran Raadhuset, og forlangte, idet han med Geværkolben stødte mod Gulvet, Anerkendelse af Retten til Arbejde . . . Lamartine søgte at berolige ham. Med sød Mine nærmede han sig til ham og aabnede alle sin Veltalenheds Sluser. Marche, saaledes hed Manden, betragtede ham med synlig Utaalmodighed. Saa, idet han igen slog Geværkolben mod Gulvet, raabte han: »Nu har jeg nok af den Snak«. Jeg skyndte mig derhen, trak Marche hen i en Vindusfordybning, og opskrev for ham følgende Dekret: »Den franske Republiks provisoriske Regering forpligter sig til at garantere Arbejderens Existens ved Arbejdet (»s'engage à garantir l'existence de l'ouvrier par le travail«); — den forpligter sig til at garantere alle Borgere Arbejde etc.« Den næste Dag, d. 26. Februar 1848, offentligjordes Dekretet i »Moniteur«. Louis

Blanc indrømmer selv at have været uklar over Rækkevidden af den Forpligtelse, Regeringen paatog sig. Han indsaa, at Opgaven ikke saadan i en Haandevending kunde løses; han havde kun tilsigtet, at Regeringen ved et højtideligt Løfte forpligtede sig til at gøre, hvad den kunde, for Arbejderne. Stemningen var overhovedet saaledes i Paris, at Regeringen maatte gaa frem. D. 27. Febr. indeholdt Republikens officielle Blad et Dekret, saalydende: »Den provisoriske Regering forordner den øjeblikkelige Oprettelse af Nationalværksteder (»atéliers nationaux«). Ministeren for de offentlige Arbejder er bemyndiget til at sørge for dette Dekrets Udførelse«. Og strax derefter udkom andre Dekreter angaaende den hurtigst mulige Genoptagelse af de offentlige Arbejder. Ministeren, Marie, opfordrede de Arbejdere, der vilde tage Del heri, til at melde sig hos en af Parises Mairer, der strax vilde anvise dem deres Arbejdsplads. De Arbejder, der blev Tale om, var kun ubetydelige Jordarbejder, navnlig Nivelleringsarbejder. Direktøren for Nationalværkstederne blev Emile Thomas (der har udgivet et Skrift om Nationalværkstederne). Arbejderne skulde for at faa Adgang til Nationalværkstederne præstere Bevis for at være bosiddende i Paris eller i Seine-Departementet. Elleve Arbejdere, altid fra samme Arrondissement, dannede en »Escouade«, og i Spidsen for den stod en blandt de elleve udvalgt »Escouadier«. Fem Escouader dannede en »Brigade«, med en, ligeledes frit valgt, »Brigadier« i Spidsen. Fire Brigader (à 56 Mand) dannede en »Lieutenance«, under en »Lieutenants« Kommando (225 Mand). Fire »Lieutenances« dannede et »Compagnie« (900 Mand) med en Kompagnichef i Spidsen.

En »Chef de service« havde tre Kompagnier (2703 Mand) under sin Kommando, og endelig kommanderede en »Chef d'arrondissement« over et Antal »Chefs de service«, alt efter Distriktets Vigtighed.

Lønningerne fastsattes til

	pr. Arbejdsdag	pr. Dag uden Arbejde
for en Brigadier . .	3 fr.	3 fr.
- - Escouadier	2 fr. 50 c.	1 fr. 50 c.
- - Arbejder . .	2 fr.	1 fr.

Om Søndagen betaltes ingen Løn. — For Overtrædelse af Arbejds-Reglementet foreskrevet Straffebestemmelser af militær Art; over det hele svævede der en vis militær Aand.

I Forbindelse med den hele Organisation sattes et »bureau de secours«, hvor trængende Familiefædre af enhver Brigade fik Anvisninger paa Kød, Brød og Suppe. Ogsaa for de syge Arbejdere og deres Familier sørgedes der. Helt igennem var Maalet dette: at sikre de arbejdsdygtige Arbejdere »Retten til Arbejde«, de ikke-arbejdsdygtige »Retten til Existens«.

I Begyndelsen var Tilstrømningen til Nationalværkstederne ikke overdreven; men snart voxede den stærkt. Særligt lokkede det, at der, naar der intet Arbejde var at faa, dog altid udbetaltes 1 fr. pr. Dag; mange Personer foretrak denne arbejdsløse Indkomst fremfor deres hidtidige Arbejde. D. 30. Marts var der indskrevet 40,000 Arbejdere i Nationalværkstederne, — d. 19. Maj var Tallet steget til 88,000.

Det blev en kostbar Historie. I Dagene 11.—25. Maj, altsaa kun tretten Arbejdsdage, kostede Nationalværkstederne saaledes c. 2½ Million fr. I Længden vilde Staten ikke kunne overkomme saadanne Udgifter.

For at udfinde Midler til disses Reduktion forordnede Regeringen d. 28. Maj Nedsættelsen af en »commission des ateliers nationaux«. Samtidigt afsattes Emile Thomas paa en meget brysk Maade og sendtes under Politibevogtning til Bordeaux. I hans Sted kom Lallanne, en Svoger til Ministeren for de offentlige Arbejder, Trélat, der havde afløst Marie. Disse Forholdsregler fremkaldte blandt Arbejderne en betydelig Misstemning, som Regeringen søgte at mildne ved en Beroligelses-Artikel i det officielle Blad. Men ogsaa i Nationalforsamlingen bleve Klagerne over Nationalværkstederne stedse højere. Bourgeoisiet opfattede dem slet og ret som en Kamp-Organisation af Proletariatet imod Besiddelsen, som det kapitalløse Arbejdes permanente Krigsberedskab mod den arbejdsløse Kapital. Det var da ikke saa mærkeligt, at Nationalforsamlingen, i hvilken der kun fandtes meget faa Socialister, trængte haardt paa Regeringen for at faa Nationalværkstederne op-hævede. Nationalforsamlingen klagede over, at Arbejdet i Nationalværkstederne var »uproduktivt«, blot var »en forklædt Almisse«, at de offentlige Finanser ikke tillod Værkstedernes Bevarelse, at de skadede den reelle Industri etc. Ved forskellige Forholdsregler, nogle endog ganske krasse, søgte man at begrænse Adgangen til Værkstederne. Arbejderne blev rasende herover, og gav deres Forbitrelse Luft i Juni-Kampene, — men d. 4. Juli offentliggjorde »Moniteur« Cavaignacs Dekret, hvorved Nationalværkstederne opløstes.

Dermed var Experimentet færdigt. Dr. Singer opkaster nu dette Spørgsmaal: Var Nationalværkstederne et alvorligt ment Forsøg paa at virkeliggøre »Retten til Arbejde«, eller var de blot et Skin-Experiment, bestemt

til at reducere »Retten til Arbejde« ad absurdum? Emile Thomas mener dette Sidste, og Dr. Singer ligesaa. Regeringen forholdt sig strax fra Begyndelsen af temmelig uvillig ligeoverfor Værkstederne; den udsultede dem paa en vis Maade, idet den ikke gav dem Arbejde. Ogsaa var det jo adskillige af Regeringens Medlemmer behageligt, om et fejlslagent Forsøg kunde kaste et uheldigt Lys over Louis Blanc, der dog i Virkeligheden ikke havde noget at gøre med Nationalværkstederne: de af Louis Blanc foreslaaede Socialværksteder (ateliers sociaux) var noget helt andet: de havde til deres Forudsætning en kollektivistisk Produktionsordning, medens Nationalværkstederne stod paa den bestaaende individualistiske, privatretlige Grund. Et Medlem af den provisoriske Regering, Lamartine, erklærede ogsaa offentlig i en Tale d. 15. Sept. 1848: »Vi have aldrig tænkt paa at fremstille Nationalværksteder for Landet som et System; vi have kun fremstillet dem som en Ulykke, som man maatte finde sig i for at undgaa en endnu større Ulykke«. Naar altsaa Forsøget gjordes paa denne Maade, uden Alvor, uden Tro og Overbevisning, var det naturligt, at det strandede, — ganske bortset fra de Vanskeligheder, der forøvrigt maatte hæfte ved selve Sagen.

Endnu en Stund efter Værkstedernes Lukning diskuterede den franske Nationalforsamling Spørgsmaalet om Anerkendelsen af »Retten til Arbejde«. Diskussionen endte med et eklatant Nederlag for »Rettens« Tilhængere. Og efter at Nationalforsamlingen i 1848 forkastede at godkende denne Ret, har den ikke i Frankrig spillet nogen synderlig Rolle. Den franske Socialisme er ikke som Parti traadt i Skranken for den.

I Tyskland har, som Singer udvikler, »Retten til Arbejde« kun spillet en secundær Rolle; Diskussionen her lyder for Størstedelen kun som et Slags Ekko af den franske Diskussion. Først var det Fourier, der i Tyskland fremkaldte et Par Talsmænd for Retten til Arbejde, navnlig L. Gall og F. Stromeyer. Derefter var det Bevægelserne i 1848—49, der ogsaa i Tyskland bragte Spørgsmaalet frem paa den politiske Arena. I Halvtredserne traadte Karlo Marlo i Skranken for det. Men alt hvad der til da blev sagt og skrevet om det, forblev uden mere varige Virkninger. Rodbertus beskæftigede sig kun i Forbigaaende med det, og Marx, Engels og Lassalle slet ikke.

I den nyeste Tid var det Bismarck forbeholdt at skabe Interesse ogsaa for dette Spørgsmaal. Under en Forhandling i den tyske Rigsdag d. 9. Maj 1884 om Socialistloven ytrede Bismarck, særligt vendende sig til Eugen Richter bl. a.: »Ja, jeg anerkender en Ret til Arbejde ubetinget, og staar inde derfor, saa længe jeg befinder mig paa denne Plads. Dermed staar jeg ikke paa Socialismens Grund, men jeg staar paa den preussiske Landrets Grund. Hr. Richter skulde allerede ifølge sit Navn og ogsaa som Jurist vide det. Jeg tror det staar i Landrettens 19. Kapitel. Der staar der skrevet: Det tilkommer Staten at sørge for de Borgeres Ernæring etc.«. Bismarck oplæste saa § 1: »Det tilkommer Staten at skaffe Ernæring og Forplejning til de Borgere, der ikke selv kunne skaffe sig deres Underhold, og som heller ikke kunne faa det hos andre Privatpersoner, som ere forpligtede dertil ved særlige Love«, men afbrødes med Tilraab fra Venstre: »Fattigpleje«. Bismarck fortsatte: »Vent dog;

De kender altsaa slet ikke Landretten; ellers vilde De vide, at der er endnu en Paragraf. Det er meget gavnligt at studere Landretten; De er jo for Størstedelen Jurister; men jeg anbefaler Dem dog dette Studium. Altsaa i § 2 hedder det: »Til dem, der kun mangle Midler og Lejlighed til selv at fortjene Underholdet for sig og Familie, skal der anvises Arbejde, der passer for deres Kræfter og Evner«. Naa, mine Herrer, hvor er Deres uarticulerede, haanende Tilraab, som De før kom med, blevet afløst? Er Retten til Arbejde ikke her bleven aaben forkyndt af Landretten? Er det ikke begrundet i vore samtlige moralske Forhold, at den Mand, der træder frem for sine Medborgere og siger: »jeg er rask, har Lyst til at arbejde, men kan ikke finde noget Arbejde«, er berettiget til at sige: »Giv mig Arbejde!«, og at Staten ogsaa er forpligtet til at give ham Arbejde?!« Og Bismarck fortsatte med en Erklæring om, at »Staten har saa omfattende Opgaver, at den ogsaa nok er i Stand til at opfylde sin Pligt til at skaffe Arbejde til arbejdsløse Borgere, der ikke kunne finde Arbejde«. Bismarck blev strax taget paa Ordet af Rigsdagens socialdemokratiske Medlemmer, idet de allerede den næste Dag, d. 10. Maj, indbragte et Forslag til Beslutning om »at opfordre Forbundsraadet til uden Ophold at forelægge Rigsdagen et Forslag til Lov, hvorved den af Rigskansleren i Mødet d. 9. Maj proklamerede Ret til Arbejde naar frem til Virkeliggørelse«. Dette Forslag til Beslutning naaede imidlertid ikke at komme til Forhandling.

Men de citerede Bestemmelser i den preussiske Landret, som vel vidne om, at Loven (af 5. Februar 1794) er affattet i en menneskekærlig Aand, angaa kun

Statens sociale Opgave i Forhold til Fattigvæsenet; de have en objektiv Ret, ikke nogen subjektiv Ret, til Indhold; thi trods deres vidtgaaende Ordlydende give de ikke Nogen en Fordring paa Staten eller det Offenlige, men meddeler kun det Offenlige en Anvisning. Egenlig Betydning vilde de kun vinde ved at suppleres med specielle Udførelseslove; saalænge disse savnes, give de ingen Individualrettigheder. Bismarck forstod Landretten galt, naar han mente, at den begrundede en subjektiv Ret, en Fordring, som Statsborgeren kunde stille til Staten om at skaffe Arbejde. Forøvrigt — noget yderligere Skridt for at faa sin saa varmt udtalte theoretiske Anskuelse af Statens Pligt til at skaffe Arbejde omsat i Praxis har Bismarck ikke foretaget.

Medens Bismarcks Tale i Tyskland foranledigede, at Markedet oversvømmedes af en Masse Brochurer og Afhandlinger om »Retten til Arbejde«, forenede i Schweiz det socialdemokratiske Parti og Grütliforeningen sig om et Forlangende om, at der i Forbundsforfatningen skulde indføres en ny Paragraf, der indeholdt en hel Del Bestemmelser: om Omsorg for Arbejdslejlighed, navnlig ved Forkortelse af Arbejdstiden — effektiv offentlig gratis Arbejdsanvisning, — Beskyttelse af Arbejderne mod uretfærdige Afskedigelser — sikker og tilstrækkelig Understøttelse af uforskyldt Arbejdsløse enten gennem offentlig Forsikring mod Følgerne af Arbejdsløshed eller ved Understøttelse til Arbejdernes private Forsikringsinstituter, — om praktisk Beskyttelse af Foreningsfriheden, navnlig om uhindret Dannelse af og Indmeldelse i Arbejderforeninger til Varetagelse af Arbejdernes Interesser ligeoverfor Arbejdsgiverne —

om en demokratisk Organisation af Arbejdet i Fabriker og lignende Forretninger, navnlig de under det Offentlige hørende etc. Og i Spidsen for denne ny Paragraf skulde der sættes følgende Bestemmelse: »Retten til tilstrækkeligt lønnende Arbejde garanteres enhver Schweizerborger. Forbundets Lovgivning har under Kantonernes og Kommunernes Medvirkning paa enhver mulig Maade at skaffe denne Grundsætning praktisk Gyldighed«. Dette mærkelige Forslag gjordes — da over 50,000 Borgere forlangte det — til Genstand for Folkeafstemning. Folkeafstemningen fandt Sted d. 3. Juni 1894. 75,880 stemte for, 308,209 imod. Forslaget var saaledes forkastet.

Sin historiske Skildring supplerer Dr. Singer med nogle Bemærkninger om det juridiske Begreb: »Ret til Arbejde«. Overhovedet vil det, mener han, i den kommende Tid blive en af Retsvidenskabens vigtigste Opgaver at se at pille den juridisk brugbare Kærne udaf Socialismens endeløst menneskekærlige, men meget hyppigt løjerlige Forlangender.

Retten til Arbejde, siger han, opfattes af de socialistiske Theoretikere kun som en subsidiær Ret, d. v. s. den kommer først da til Gyldighed, naar Individet ikke formaar paa det fri Arbejdsmarked at finde et tilstrækkeligt Erhverv. Saalænge man er i Stand hertil, hviler Retten til Arbejde. Retskravets Subjekt er enhver arbejdsdygtig og ufrivilligt arbejdsløs Statsborger. At Retskravet kun tilkommer Statsborgere, ligger i Sagens Natur, da vel ingen Stat vilde paatage sig den økonomiske Omsorg for arbejdsløse Udlændinge. Forpligtet til at opfylde Kravet er Staten eller det Offentlige: Kommune, Amt, Provins.

Genstanden for den ved Retten til Arbejde begrundede Forpligtelse er Anvisning af Arbejde i et Omfang, der tilstrækkeligt sikrer den Berettigedes Existens. Ydelsens Indhold opfattes forskelligt af de forskellige Forfattere. Efter de fleste socialistiske Forfattere drejer det sig blot om at skaffe almindeligt, ikke-kvalificeret Arbejde. I dette Tilfælde kan man tale om om Ret til almindeligt Arbejde (*droit au travail*). Men efter andre Forfattere (Proudhon og Louis Blanc) gaar Retskravet ud paa, at der ydes Arbejde i det specielle Fag, som den Arbejdsløse hører til, »Ret til Fag-Arbejde« (*Recht auf Berufsarbeit, droit au travail professionnel*). Medens hin »Ret til almindeligt Arbejde« forudsætter den fortsatte Bestaaen af den nuværende, væsenligt privatøkonomisk organiserede Produktionsmaade og kun vil træde supplerende til, driver denne »Ret til Fag-Arbejde« mere og mere over i Statssocialismen.

Singer kommer da til det Resultat, at efter den almindelige socialistiske Opfattelse maa »Retten til Arbejde« bestemmes saaledes: »Retten til Arbejde er den enhver arbejdsdygtig og arbejdsløs Statsborger tilkommende Ret til af Staten eller Kommunen at forlange Arbejde (almindeligt Arbejde eller Fag-Arbejde) paa en den Berettigedes Existens fuldt ud sikrende Maade«.

Denne »Ret til Arbejde« maa ikke forvexles med Borgernes Ret til af det Offenlige at erholde Understøttelse (*droit à l'assistance*), som Staterne i Almindelighed have virkeliggjort i deres Fattigvæsen. Medens »Retten til Arbejde« giver Individerne et Retskrav,

drejer det sig i det andet Tilfælde kun om et Humanitets-Krav.

Gennemførelsen af »le droit au travail professionnel«, »Retten til Fag-Arbejde«, lader sig ikke tænke uden i et helt socialistisk Samfund. Staten maatte for altid at kunne levere arbejdsdygtige, men arbejdsløse Snedkere, Urmagere, Skrædere etc. det for hver især passende Arbejde drive Snedker-, Urmager-, Skræder-Profession, overhovedet enhver Profession. Staten maatte være forpligtet til ikke blot at levere alle mulige Haandværkere Arbejde i deres respektive Fag; den maatte lige saa godt være forpligtet til at skaffe arbejdsløse Journalister Blade at skrive i, arbejdsløse Tandlæger Folk at trække Tænderne ud paa, arbejdsløse Prokuratorer Processer at føre. Kort sagt, man kommer her ind paa det rentud Urimeliges Omraade. — Men ogsaa Gennemførelsen af Retten til almindeligt Arbejde, ikke-kvalificeret Arbejde, vilde berede Staten saa store organisatoriske og finansielle Vanskeligheder, at man ikke let kan tænke sig, at Stat eller Kommune i et Samfund, der har nogen Lighed med Nutidens, vilde kunne indlade sig herpaa. — Derimod kunde man tænke sig, at Staten vilde se sig om efter Udveje, hvorved Anerkendelsen af den omtalte »Ret« kunde blive overflødig. Blandt saadanne Udveje kunde maaske nævnes: en organiseret Assurance mod Arbejdsløshed, specielt en Art Krise-Assurance; fremdeles offentlige Arbejdsanvisnings-Bureauer, endvidere Indretning af Arbejder- og Agerbrugs-Kolonier. Dog vilde saadanne Indretninger vel aldrig kunne faa andet end en temmelig stærkt begrænset Rækkevidde.

Vor Mening er altsaa denne: i det ikke-heltsocialistiske Samfund (der overhovedet for os staar som det eneste mulige, da vi ikke kunne skønne andet end, at den heltud socialistiske Stat er en ren og skær Chimære) er det umuligt helt at faa Ende paa den Arbejdsløshed, der omfatter baade arbejdsdygtige og arbejdsvillige Personer. Raabene paa »Ret til Arbejde« bør da ikke opfattes for absolut. Men de bør være en Opfordring for Stat og Kommune til at se sig om efter Forholdsregler, der saa vidt muligt kunne holde hin Arbejdsløshed tilbage.

A. P.-St.
